

30.242 (138) Bohan 3 K Block 26/4

5. XI. 1902

Adolf Kajpr

Absender:
Name:
geboren am:
Meine Anschrift:

Postamt
R. e. Bohan

Konzentrationslager
Dachau 3K

Folgende Anordnungen sind beim Schriftverkehr mit Gefangenen zu beachten:

- 1.) Jeder Schutzhaftgefangene darf im Monat zwei Briefe oder zwei Karten von seinen Angehörigen und umgekehrt senden. Die Briefe müssen handschriftlich gut lesbar mit Tinte geschrieben sein und dürfen nur 15 Zeilen auf einer Seite enthalten. Gestaltet ist nur ein Briefbogen normaler Größe, Umschläge müssen ausgefüllt sein. In Briefumschlägen dürfen nicht mehr als 12 Pfeile beige oder braun gezeichnet werden. Briefe sind nicht zu versenden, verboten und unterliegt der Beschlagnahme. Postkarten haben 10 Zeilen, Lichtbilder dürfen als Postkarte verwendet werden.
- 2.) Geldsendungen auf Postanweisungen sind gestattet, doch sind dabei genau Namen und Adressen der Empfänger anzugeben. Gefangene dürfen keine Gelder erhalten.
- 3.) Zeitungen sind gestattet, dürfen aber nur durch die Poststelle des K. L. Dachau 3 K bestellt werden.
4. Pakete dürfen nicht geschickt werden. Beschränkungen siehe auch in Nr. 1.
- 5.) Entlassungsgesuche aus der Schutzhaft an die Lagerleitung sind zwecklos.
- 6.) Sprachkurse für Gefangene im Konzentrationslager sind grundsätzlich nicht gestattet.

Alle Postanweisungen müssen dem Lagerkommandant entsprechen.

Der Lagerkommandant.

Gefängnis

Adolf Kajpr

Herr

Pronikám do Boha

Dopisy z nacistického

a komunistického žaláře

So dringe ich in Gott

Briefe aus der NS-Haft und aus dem kommunistischen

11/11/45

11/11/45

Raum für Zensurstempel:

Kontrollzeichen des Blockführers:

KAROLINUM

Pronikám do Boha

Dopisy z nacistického a komunistického žaláře

So dringe ich in Gott

Briefe aus der NS-Haft und aus dem kommunistischen Gefängnis

Adolf Kajpr

K vydání připravili / Herausgegeben von Vojtěch Novotný – Jana Maroszová

Recenzovali / Rezensenten:

doc. PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

PhDr. Jan Stříbrný

Univerzita Karlova / Karls-Universität

Nakladatelství Karolinum / Karolinum Verlag

Praha / Prag 2020

Překlad německé korespondence do češtiny / Übersetzung der deutschen Korrespondenz ins Tschechische Vratislav Slezák

Překlad českých textů do němčiny / Übersetzung der tschechischen Texte ins Deutsche Jana Maroszová

Revize německého překladu / Revision der deutschen Übersetzung Gerwin Komma SJ, Petr Štica, Birgit Stica, Petronilla Cemus

Redakce / Redaktion Václav Hozman

Grafická úprava / Layout Jan Šerých

Sazba a tisk Nakladatelství Karolinum / Satz und Druck Karolinum Verlag

Vydání první / Erste Auflage

Vertrieb im deutschsprachigen Raum: Echter Verlag GmbH

© Univerzita Karlova / Karls-Universität, 2020

Text © Adolf Kajpr – heirs, 2020

Preface © Vojtěch Novotný, 2020

Editors © Vojtěch Novotný, Jana Maroszová, 2020

Translated by © Vratislav Slezák – heirs, Jana Maroszová, 2020

ISBN 978-80-246-4713-5 (Karolinum)

ISBN 978-80-246-4719-7 (online : pdf)

ISBN 978-3-429-05568-4 (Echter Verlag)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah / Inhalt

Adolf Kajpr SJ, vězeň z pohnutek víry, a jeho dopisy z nacistického a komunistického žaláře (Vojtěch Novotný)	11
Adolf Kajpr SJ, Häftling um des Glaubens willen, und seine Briefe aus der NS-Haft und aus dem kommunistischen Gefängnis (Vojtěch Novotný)	30
Terezín – Mauthausen – Dachau / Theresienstadt – Mauthausen – Dachau	54
Leopoldov / Leopoldov	138
Seznam zkratk Abkürzungsverzeichnis	176 178
Seznam literatury Quellenverzeichnis	180 186
Abstract	192
Obrazová příloha / Abbildungen	194
Jmenný rejstřík Namensregister	203 206

*Můj vnitřní život tu určitě není o nic méně intenzivní než dříve,
spíš opak je pravdou.*

*Jako se z domovské půdy vyrvaná,
ale přesto živá rostlina o to energičtěji uchytává nové půdy,
tak i já pronikám ne sice do půdy nové, ale do starého,
prastarého prazákladu všeho pravého života, do Boha.*

14. ledna 1945

Někdy tak jde rána za ranou. Ale to už tak je náš život.

*Nikdy z něho nezmizí bolest,
nad kterou vítězí jen naděje plynoucí z víry.*

19. dubna 1959

*Prostě je to obět, tohle dlouhé odloučení
a potíže s korespondencí, ale nedá se nic dělat.
Koneckonců i zde jsem přece pořád knězem, to jest obětníkem,
a nemohu-li denně přinášet obět mše svaté,
aspoň mohu přinášet obět jinak.*

5. listopadu 1944

*Mein inneres Leben ist hier sicher nicht weniger intensiv als früher,
vielmehr ist das Gegenteil wahr.*

*So wie eine Pflanze, aus dem heimatlichen Boden herausgerissen
und doch lebend, desto energischer an den neuen Boden sich anklammert,
so dringe auch ich tief nicht zwar in den neuen Boden,
sondern in den alten, uralten Urgrund alles wahren Lebens, in Gott.*

14. Januar 1945

So kommt manchmal ein Schicksalsschlag nach dem anderen.

Aber so ist unser Leben nun einmal.

*Nie wird daraus der Schmerz verschwinden,
den nur die aus dem Glauben entspringende Hoffnung
zu besiegen vermag.*

19. April 1959

*Es ist halt ein Opfer, diese lange Trennung
und auch die Schwierigkeiten in dem Briefverkehr,
aber es lässt sich nichts tun.*

*Schließlich und endlich bin ich auch hier
und auf immer doch ein Priester, das heißt ein Opferer,
und wenn ich das heilige Opfer der Messe nicht täglich darbringen kann,
kann ich doch wenigstens anderes immer opfern.*

5. November 1944

Adolf Kajpr SJ, vězeň z pohnutek víry, a jeho dopisy z nacistického a komunistického žaláře

Vojtěch Novotný

Třicet šest prostých listů, které český katolický kněz, jezuita Adolf Kajpr (1902–1959), odeslal nejprve z nacistického a potom i z komunistického žaláře, poskytuje pozoruhodné svědectví o kritických etapách v životě této mimořádné osobnosti českého katolicismu a o době, v níž žila.¹ Už to je jistě dobrý důvod, aby byly vydány tiskem. Hovoří však pro to ještě něco jiného. Autorem dopisů je muž, kterého sv. Jan Pavel II. představil jako řeholníka, jenž dokázal dávat „příklad velké důstojnosti životem křesťanských ctností“ v podmínkách nacistických koncentračních táborů a komunistických vězení, a jako toho, kdo „zemřel v pověsti svatosti ve vězení v Leopoldově“.²

Právě tyto okolnosti, jež papež vyzdvihl, jsou edicí dochovaných dopisů přiblíženy. Trýzně, jimž byl Kajpr vystaven, jsou jenom naznačeny. Je třeba číst mezi řádky, máme-li si uvědomit, jaké byly, a také to, že když tento svědek maximálního křesťanství v žaláři zemřel, jednalo se o smrt mučednickou. V dopisech samých se zrcadlí především víra, kvůli níž byl Kajpr pronásledován a s níž své věznění prožíval, jeho vztah

- 1 Srov. Novotný, Vojtěch: *Martyr Christi. P. Adolf Kajpr SJ (1902–1959)*, Praha: Nakladatelství Karolinum 2020; Novotný, Vojtěch: *Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík*, Praha: Nakladatelství Karolinum 2012; Novotný, Vojtěch: *Adolf Kajpr SJ – služebník Slova*, in: Kajpr, Adolf: *Ministerium verbi. Kázání o mši svaté, o posledních věcech člověka a o rozličných aspektech víry*, Praha: Nakladatelství Karolinum 2017, s. 11–44 a dále literatura uvedená v těchto textech.
- 2 Giovanni Paolo II: *Discorso agli ammalati e ai membri delle comunità religiose* (Praga, 26 aprile 1997), in: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, sv. 20/1, 1997 (gennaio-giugno), Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2000, s. 832; Giovanni Paolo II: *Incontro di preghiera con la popolazione di Boemia* (Praga, 20 maggio 1995), in: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, sv. 18/2: 1995 (luglio-dicembre), Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1998, s. 903.

k Tovaryšstvu Ježíšovu, rodinným příslušníkům a dalším přátelům či známým. Patrná je z nich také jeho komunikační strategie – snaha sdělovat v narážkách a tajenkách více, než mu věznitelé přímo umožňovali. Dopisy jsou tedy dokumenty osobní, protože ilustrují danou osobnost, a dobové, protože jsou zrcadlem svého času.

Následující řádky poskytují základní informace o životě Adolfa Kajpra SJ, jež mají být velice stručným úvodem k četbě dopisů samotných. Věcné informace o korespondenci jsou obsaženy v ediční poznámce.

1. Životní běh

Původ a dětství

Adolf Kajpr se narodil 5. července 1902 ve vsi Hředle, jihozápadně od Berouna. Jeho otec Adolf Kajpr st. (1859–1906) pocházel ze vsi Bratronice, jihozápadně od Kladna, kde také poznal svou manželku Annu (roz. Kytková, 1861–1905). Před koncem století se spolu s prvorozeným synem Josefem (1893–1965) přestěhovali do Hředlí, kde si pronajali hostinec a řeznictví. Zde se jim nejprve 4. dubna 1900 narodil mrtvý syn a o dva roky později spatřil světlo světa také jejich třetí syn, který byl 12. července 1902 pokřtěn v kostele sv. Vavřince ve farnosti Žebrák. Bylo mu dáno jméno Adolf Karel, za patrona mu byl vybrán sv. Adolf z Tecklenburgu, biskup v Osnabrückeru († 1224).

Matka Anna brzy poté onemocněla a 3. května 1905 zemřela. Otec se spolu se syny vrátil do Bratronic. Sám však 18. prosince 1906 zemřel také. Třináctiletý Josef a čtyřletý Adolf osiřeli. Po celý zbytek života byli spojeni intenzivním bratrským poutem. Vyrůstali v chudé rodině otcovy sestry Kláry, jež se provdala za zedníka Josefa Bůžka. Jí Adolf vděčil za svou výchovu a od ní se učil také víře v Boha. V letech 1908–1916 chodil Adolf v Bratronicích do obecné školy. Byl velmi dobrým žákem, také doma mnoho četl.³ Z finančních důvodů však musel od dalšího studia upustit. Krátce se snažil vyučit ševcem u svého strýce Bohuslava Kajpra, velkovýrobce obuvi ve Slaném.⁴ V roce 1916 vstoupil do učení v mlýně Roučmída nedaleko Bratronic, který byl ve vlastnictví bratrů Adolfa a Viléma Hoffmanna. Zde Kajpr setrval jako pomocník do roku 1924.

3 Intenzivní četba měla být „starou rodinnou tradicí“: srov. dopis č. 35 ze 17. května 1959 a č. 27 z 3. července 1955.

4 Srov. dopis č. 30 ze 14. července 1957.

Jeho vlohy a zájmy však směřovaly jinam. Samostatně – s pomocí Adolfa Hoffmanna, který byl absolventem klasické filologie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy – se připravil ke studiu na gymnáziu.

Jezuita a kněz

V letech 1924–1926 absolvoval službu v československé armádě. Poté, ve věku 24 let, byl přijat do kvinty na Arcibiskupském gymnáziu v Praze. Studoval s výborným prospěchem. Gymnázium spravovali jezuité, s nimiž se tu Kajpr seznámil a pro jejichž způsob života se rozhodl. Po sextě proto vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, které od té doby považoval za svůj „trvalý šťastný domov“ a za svůj „milý rodinný kruh“.⁵ Noviciát strávil v letech 1928–1930 na Velehradě a v Praze, kde se připravil k maturitní zkoušce. Dne 15. srpna 1930 složil řádové sliby. Měl za to, že „život řeholní, skutečnější ve své ryzosti, je ‚totálnost‘ křesťanského života“, již si volí ti „lidé, které postava Kristova oslní úplně svou nadzemskou krásou, že se mu úplně oddají a že jejich jedinou vášní se stane: následovat jej, být mu podobeni, žít a pracovat pro něho“. Pro jezuitu to pak znamená „všechny tvory milovati v Bohu, ve všem, ve všech tvorech, hledati a milovati Boha“ a přivádět všechny k němu, neprchat před světem, nýbrž „vše dobré z něho využití pro stavbu království Božího mezi námi“.⁶

Filosofii studoval Adolf Kajpr v letech 1930–1932 na řádové koleji v Eegenhoven u Lovaně (Belgie). Až do konce života byl v jeho reflexi patrný vliv zdejšího profesora Josepha Maréchala SJ (1878–1944). V letech 1932–1936 pak studoval teologii na jezuitu spravované teologické fakultě v Innsbrucku (Rakousko).⁷ Zde se také seznámil s prvními podněty tzv. kerygmatické teologie v podání Josefa Andrease Jungmanna SJ (1889–1975). Odněl si z nich distanci od defenzivního rázu teologie a příklon k takovému pojetí křesťanské zvěsti, jež má věřícím otevírat oči pro to, že Ježíš Kristus je základem a vyvrcholením celého lidského života ve všech jeho oblastech – striktně náboženských i každodenních, osobních i společenských, kulturních i hospodářských. V průběhu studií

5 ATJ, f. Adolf Kajpr 2.1, pohled rodině z 30. 8. 1928 a v této edici dopis č. 10 z 27. srpna 1944.

6 Kajpr, Adolf: Řeholní řády a kongregace, *Posel Božského Srdce Páně* 3, č. 10 (1937), s. 205, 207; Kajpr, Adolf: Individualismus exercicií sv. Ignáce, *Časopis katolického duchovenstva* 75, č. 6 (1934), s. 355–356; Kajpr, Adolf: P. Josef Lepka T. J., *Posel Božského Srdce Páně* 3, č. 10 (1937), s. 217, 219.

7 Srov. dopis č. 7 z 9. července 1944.

osvědčil mimořádné intelektuální schopnosti. Dne 26. července 1935 přijal v Innsbrucku kněžské svěcení. Po závěrečných zkouškách byl na rok (1936–1937) vyslán na třetí probaci do Paray-le-Monial (Francie). Tím byla jeho řádová formace ukončena a on se vrátil do vlasti.

Předválečné působení

Představení rozhodli, že bude přiřčen k rezidenci u kostela sv. Ignáce v Praze.⁸ Plnil své povinnosti v řádové komunitě, působil v pastoraci. Rychle rostl jeho věhlas vynikajícího kazatele. Zmínit je třeba také jeho péči o mariánské družiny čili o skupiny věřících (tzv. sodálů a sodálek), kteří se sdružovali proto, aby prohlubovali svou víru, jež by se díky tomu projevovala v účinném zapojení do apoštolského působení církve. Kajprovi byly postupně svěřeny družiny akademiků, paní a dívek, učitelek. Další významnou oblast jeho pastoračního působení představovala spolupráce se Sdružením katolické mládeže (SKM), jež bylo zřízeno proto, aby se stalo jednotným prostředkem pastorační péče o mládež v českých zemích. Připadla mu zde role redaktora spolkového periodika a od roku 1940 také funkce generálního duchovního rádce.⁹

Vzhledem k tomu, že jezuité chtěli zřídit Institut křesťanské filosofie a sociologie, který by měl ráz církevní vysoké školy, se v říjnu 1937 zapsal na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy ke studiu sociologie. Zanechal ho nicméně už v zimním semestru 1938/1939, zřejmě kvůli množství svých povinností a v souvislosti s politickou situací, jež vyústila v září 1938 v postoupení Sudet hitlerovskému Německu a v březnu 1939 ve vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Za těchto okolností vyučoval Kajpr od února 1939 po dobu jednoho semestru filosofickou etiku na Studium catholicum, soukromé církevní škole, která byla zřízena, aby zde bylo univerzitním studentům poskytováno doplňující vzdělání v takových oborech, jimiž by utvářeli svůj katolický světonázor. V akademickém roce 1940/1941 pak vyučoval křesťanskou filosofii na Arcidiecésním

8 K tomuto místu patří zcela zvláštním způsobem: byl „doma u drahého Svatého Ignáce“ (dopis č. 19 z 14. ledna 1945). Roku 1935 zde slavil primici, v letech 1937–1941 tu rozvíjel své působení, v roce 1941 zde byl zatčen nacistickou státní bezpečností, v roce 1945 se sem vrátil, složil tu svůj čtvrtý slib a opět rozvíjel své aktivity, v roce 1950 zde byl zatčen komunistickou státní bezpečností a v roce 1968 zde za něj byla sloužena zádušní mše svatá. Dnes je tu připomínán v pověsti mučednictví a svatosti.

9 Některé osoby, jež poznal v mariánských družinách a Sdružení katolické mládeže, mu později ulehčovaly věznění. Jsou zmiňováni v řadě dopisů.

bohosloveckém učilišti, které zřídil pražský arcibiskup kardinál Karel Kašpar (1870–1941) poté, co byla 17. listopadu 1939 spolu se všemi českými vysokými školami nuceně uzavřena i teologická fakulta Univerzity Karlovy. Tuto jeho pedagogickou činnost přerušilo uvěznění.

Redaktor

Nejširší dopad měla Kajprova aktivita na poli tiskovém. Z pověření rádo- vých představených se stal redaktorem čtyř časopisů: *Obrození*, jehož úko- lem bylo šíření exercičního a eucharistického hnutí (1939–1940); *Posel Bož- ského Srdce Páně* (1937–1941), který měl přispívat k poznání Ježíše Krista, šířit úctu k jeho Srdci a hnutí Apoštolát modlitby; *Dorost* (1939–1940), který byl tiskovým nástrojem SKM; *Nové směry* (1940–1941), který navázal na předchozí list SKM. Všechna tato periodika byla velmi skromná, ale pod Kajprovým vedením se stala poutavými listy, v nichž jejich redaktor – sám také přední autor – ve světle křesťanské víry komentoval soudobé dění tak, že obojí do velké míry srůstalo v jedno, a to na základě pevného přesvědčení o tom, že Kristus je základ a cíl všeho, co patří k lidskému životu. To také vedlo k tomu, že bylo vydávání listu *Posel Božského Srdce Páně* protektorátní správou v únoru 1941 zastaveno. *Dorost* vzbudil nevo- li okupační správy již roku 1939. Redaktoři byli gestapem vyšetřováni, zastrašováni a lákáni ke spolupráci. V dubnu 1940 byla tato tiskovina zakázána. Vedoucí redaktor Alois Koláček SJ (1887–1970) byl v březnu 1940 zatčen. Kajpr, který se po něm stal generálním duchovním správcem SKM, začal pro mládež vydávat bez souhlasu úřadů oběžník *Nové směry*. Ten byl zastaven na konci března 1941.

Vězeň nacismu

O několik dní dříve, 20. března 1941, byl Kajpr zatčen gestapem. Stalo se tak pro jeho redaktorskou činnost a pro způsob jeho psaní – „uveřejňování štvavých článků v katolických časopisech“.¹⁰ Poslední

10 NA, f. Předsednictvo ministerské rady, NA, f. Předsednictvo ministerské rady. Srov. NA, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, inv. č. 636, sign. 109-4/384, k. 32, dokument Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD – Festnahme von Geistlichen (8. 7. 1941): „Er war Redakteur der Zeitschriften *Dorost*, *Naše omladina*, *Posel Božského Srdce Páně* und der *Nové směry*. Sämtliche Blätter wurden vom Reichsprotektor wegen reichs- feindlicher Artikel verboten. Als letzte Zeitung wurde die *Nové směry* herausgegeben, obwohl

podnět měl dát Kajpr tím, že se zřetelně vymezil vůči způsobu, jímž Wolfgang Wolfram von Wolmar (1910–1987), důstojník SS a vedoucí „skupiny tisk“ při kulturně-politickém oddělení Úřadu říšského protektora, dezinterpretoval postavu sv. Václava jako příklad kolaborace Čechů s Říší.¹¹ Následné Kajprovo vyšetřování prováděl Kurt Oberhauser (1903–1947), Untersturmführer SS a vrchní kriminální tajemník pražského gestapa, kde měl na starosti oddělení pro židovské, církevní a zednářské záležitosti; nechvalně proslul brutálním týráním vyšetřovaných (později byl odsouzen k trestu smrti). Z jeho rozhodnutí byl Kajpr poslán do koncentračních táborů, kde figuroval jako tzv. *schutzhaftling*, tedy jako ten, kdo je uvězněn preventivně v zájmu ochrany Říše a bez ohledu na práva zaručená německou ústavou je vydán napospas z vůli svých mučitelů.

Od 20. března do 4. května 1941 byl vězněn v Praze na Pankráci.¹² Od 5. května 1941 byl umístěn do policejní věznice v Malé pevnosti v Terezíně, cele č. 11. Od 12. května do 12. července pracoval s tzv. výjezdním komandem v Nové Huti (dnes Nižbor) u Berouna. Od 12. července do 13. září následovalo opět umístění v Malé pevnosti, cele č. 9. Po přestupném pobytu na Pankráci zahájil 15. září 1941 transport

ihr Erscheinen behördlich nicht genehmigt wurde. Kajpr ist mehrfach staatspolizeilich verwarnt worden und hat trotzdem seine reichsfeindliche Betätigung fortgesetzt.“ [„Byl redaktorem časopisů *Dorost*, *Naše omladina*, *Posel Božského Srdce Páně* a *Nové směry*. Všechny byly říšským protektorem zakázány vzhledem k článkům nepřátelským vůči Říši. Jako poslední noviny vycházely *Nové směry*, ačkoli jejich uveřejňování nebylo úředně povoleno. Kajpr byl vícekrát policejně varován, a přesto dále pokračoval ve svých nepřátelských aktivitách vůči Říši.“] NA, f. Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, inv. č. 1771, sign. 109-4/1526, k. 95, dokument Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD – Provinz Böhmen des Jesuitenordens, reichsfeindliche Betätigung seiner Ordensangehörigen (1. 7. 1941): „Trotz wiederholter Verwarnung setzte er seine üble Hetze gegen das Reich in den von ihm geleiteten Zeitschriften fort. Wegen seiner besonderen Bewährung hierin wurde er vom Erzbischof Kašpar im Januar 1941 als Professor in das tschechische Priesterseminar berufen. Er ist der typische Jesuit und hat sich bis zu seiner am 20. März 1941 erfolgten Festnahme ganz offen für die Wiedererrichtung der ehemaligen ČSR eingesetzt.“ [„V časopisech jím vedených navzdory opakovanému varování pokračoval ve své zlé štvavé činnosti proti Říši. Protože se v tom zvláště osvědčil, byl v lednu 1941 arcibiskupem Kašparem povolán, aby se stal profesorem v českém kněžském semináři. Je typickým jezuitou a až do zatčení dne 20. března 1941 se zcela otevřeně zasazoval pro obnovení bývalé ČSR.“]

11 Wolmar, Wolfgang Wolfram von: Češi a říšská myšlenka, *Národní listy* 80, č. 338 (11. 12. 1940), s. 3; Kajpr, Adolf: Aby všichni zachovávali zásady, které náměstek Kristův prohlašuje za nutné k dosažení a upevnění pokoje, *Posel Božského Srdce Páně* 7, č. 2 (1941), s. 26–27; Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.): *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara. Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939–1941*, Praha: Karolinum 2003, s. 290.

12 Hoffmann, Bedřich: *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 4. vyd., Pterov: Společenské podniky 1946, s. 332–333.

do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byl 26. září registrován pod číslem 1380 a zařazen na blok 9, světnici 2. Ve svých vzpomínkách se dotkl přijímacích procedur, nesmírného hladu (který patří k charakteristickým rysům jeho vzpomínek na koncentrační tábory), přetěžké práce v kamenolomu a nekonečných nástupů, pozitivních i negativních zkušeností se spoluvězni, cílené persekuce Čechů v době heydrichiády apod. Nechybí ani děsivá vzpomínka na každodennost smrti.

Nakonec byl Kajpr 29. května 1942 transportován do Dachau, kde se stal číslem 30242 a jako takový byl zařazen na blok 24, světnici 1, potom na blok 26, světnici 3 a posléze na světnici 4. Za všechny jeho vzpomínky lze citovat jedinou, v níž hovořil o „místě hrůzy a bídy, kde člověk navenek přestával být člověkem, kde neměl žádných práv, kde chodil oblečen v roztrhané, směšné cáry, ostříhán jako zločinec, kde na něj čekalo tolik nebezpečí, kde naň cenila především denně zuby lidská rozpoutaná šelma: Lidé, kteří ztratili smysl svého života a kteří jej hledali v šíleném ubíjení druhých.“¹³ Tyto životní podmínky a jednotlivé události sdílel s ostatními vězni, mezi nimi zvláště s kněžími různých národností, jejichž společnost mu byla povzbuzením. Vzpomínky líčí jeho zbožnost a účast na místním omezeném liturgickém životě; jeho pracovní nasazení na tzv. plantážích, zejména v tzv. pepřovém mlýně, kde se podílel na míchání směsí, jež měly vést k produkci vitamínu C; jeho místo ve společenství ostatních kněží, zvláště českých, a v mezinárodním společenství jezuitů. Nechybí ani vzpomínka na osvobození tábora 29. dubna 1945 a repatriaci 21. května téhož roku.

Poválečné působení

Nedlouho poté, 15. srpna 1945, složil v kostele sv. Ignáce čtvrtý řeholní slib a stal se plnoprávným členem Tovaryšstva Ježíšova. Okamžitě se také zapojil do života pražské jezuitské komunity i do pastorace. Jako „účastník národního boje za osvobození“ obdržel 12. srpna 1947 od prezidenta republiky dvě státní vyznamenání, Československou vojenskou medaili za zásluhy I. stupně a Československý válečný kříž 1939. Ke svým zážitkům se však příliš nevracel. Soustředil se vědomě na přítomnost. Ujal se opět svěřených rolí v řádové komunitě a pastoračních aktivit – věnoval se mládeži a intelektuálům, vedl duchovní obnovy i exercicie, zvláště pro

13 Kajpr, Adolf: Kázání k posvěcení chrámu, *Logos: časopis pro homiletiku a katechetiku* 2, č. 7 (1. 9. 1947), s. 402.

bohoslovce, kněze, řeholníky a řeholnice. Krátce také vyučoval náboženství na gymnáziu.

Veliký věhlas si Adolf Kajpr získal jako kazatel. Jeho homilie neměly politický ráz: uváděly do pravd víry a rozněcovaly odhodlání k intenzivnímu životu víry. Dochované texty homilií obsahují vedle příležitostných témat také tematické cykly, které jsou věnovány podrobnému výkladu o textech mše svaté (1947–1949) a o posledních věcech (1949–1950).¹⁴ První z nich je projevem Kajprova přesvědčení, že obnova celého lidského života, tedy i společenského, je spojena s obnovou vztahu mezi člověkem a Bohem v Kristu Ježíši, k níž dochází především obnovou toho, jak křesťan rozumí mši svaté a jak ji prožívá. Druhý cyklus byl projevem vědomí, že nadějí na posmrtný život je nejurčitěji vyznačena odlišnost mezi křesťanstvím a ateismem. V prostředí totality nabyly tyto ryze náboženské pravdy ráz rezistence.

Redaktor

V září 1945 obnovil P. Adolf Kajpr vydávání listu *Dorost*. Splnil tím slib, který dal v koncentračním táboře, a doložil, jak velice mu záleží na křesťanské výchově mládeže. Záhy však tento měsíčník předal Františku Mikuláškovu SJ (1913–1993) a sám se ujal práce výkonného redaktora periodika *Katolík: list pro kulturu a život z víry*. Lze právem říci, že *Katolík* resp. Kajpr vyznačil konec jedné podoby českého katolicismu a vznik podoby jiné: takové, již se připravoval Druhý vatikánský koncil. Měl také veliký vliv na způsob, jímž věřící vnímali vývoj poválečného Československa. Byl projevem zájmu o věci veřejné, snahou o jejich nadstranickou inspiraci. Ukazoval, že z víry v Ježíše Krista a trojjediného Boha vyvěrá pozitivní vztah k celku skutečnosti, zvláště k lidem i k jejich dějinám. Kajpr projevoval velké sociální citění a levicovou orientaci. Z týchž premis nicméně vycházel rovněž jeho kritický postoj vůči rostoucímu vlivu komunistické strany na věci veřejné a otevřený odpor vůči ateistickému humanismu, s nímž je marxisticko-leninská ideologie spojena. To je také důvod, proč bylo již 25. února 1948 – v den, v němž byl završen komunistický puč v Československu – rozhodnuto o konfiskaci těch výtisků *Katolíka*, jež nesly datum následující neděle, periodikum bylo prohlášeno za reakční a protistátní a bylo mu odňato povolení k tisku. Tím zaniklo.

¹⁴ Srov. Kajpr, A.: *Ministerium verbi*.

Zatčení

Obezřetně, ale statečně se Kajpr zapojil také do odporu místní církve vůči otevřené perzekuci, k níž komunisté přistoupili v polovině roku 1949. Věděl, že stejně jako za nacismu, i nyní je boj za svobodu společenskou zároveň bojem za svobodu náboženského vyznání (a naopak). Předvídal, že církev bude vystavena těžké zkoušce, a očekával, že i on sám bude opět vězněn. Stalo se tak 14. března 1950. Byl totiž vybrán jako jeden z deseti tzv. „nejreakčnějších“ řeholníků pro první velký monstrproces proti církvi, Augustin Machalka a spol., který měl veřejnosti ukázat, že je církev – zvláště Vatikán – společensky nebezpečným protivníkem, jemuž je třeba se postavit.¹⁵ Kajpr sám pak byl shledán vinným z toho, že vedením *Katolíka*, „štvavými články“, kázáním a exerciciemi kritizoval a brzdil výstavbu lidově demokratické republiky, snažil se o rozvrácení tohoto zřízení a o to, aby věřící rozmnožili řady nepřátel republiky. Jeho vina měla spočívat i v tom, že na pokyn představeného četl list na podporu arcibiskupa, a v tom, že kněžím rozdal biskupské instrukce, jak se mají v dané době chovat. Tím, že informoval provinciála o „náladě obyvatelstva“ a ten je předával dále do Říma, se měl podílet se na jeho protistátním a špiónážním jednání.

Soud

Soudní líčení se konalo 31. března až 5. dubna 1950. Kajpr během něho vystupoval statečně, pravdivě, střídme. Byl shledán vinným z velezrady a odsouzen na 12 let žaláře a k dalším, doplňujícím trestům. Podobné nebo i přísnější rozsudky byly vyneseny nad dalšími účastníky procesu. Sdělovací prostředky věnovaly procesu velkou pozornost. Ty státní proto, aby zvýšily jeho propagandistický efekt a připravily veřejnost na plánovanou internaci příslušníků mužských řádů (Akce K), k níž došlo

15 Mandzák, Daniel Atanáz (ed.): *Dokumenty k procesu s Augustínem A. Machalkom a spol.*, Bratislava: Ústav pamäti národa 2009, s. 49: „Procesem a procesním materiálům musí být odhalena nepřátelská politika Vatikánu proti zemím lidové demokracie a Sovětskému svazu a dokumentováno, že řády a kláštery byly přímo zapojeny do této rozvratnické politiky Vatikánu, byly semeníštěm protistátních zločinů. Není možno chápat proces tak, že by v procesu šlo jen o zjištění viny jednotlivých obžalovaných, nýbrž na procesu musí být rozvinuty široce otázky nepřátelské a protilidové politiky Vatikánu, vysoké hierarchie u nás, klášterů a řádů.“ Srov. Mandzák, Daniel Atanáz: „*Agent a špión Vatikánu*“. *Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol.*, Bratislava: Ústav pamäti národa 2008.

v noci z 13. na 14. dubna 1950. Ty zahraniční a vatikánské proto, že soudní líčení vnímaly jako zřejmý doklad náboženské a občanské perzekuce. *L'Osservatore Romano* i české vysílání Vatikánského rozhlasu po vynesení rozsudku představilo odsouzené jako soudobé vyznavače.¹⁶

Vězeň a mučedník komunismu

Strasti komunistických žalářů jsou shrnuty do stručného úředního záznamu: „Trest odpykán: od 5. 4. 1950 u: ÚNZ [Útvar nápravného zařízení] v Praze 14 [Pankrác], od 27. 4. 1950 u: ÚNZ Mírov, od 3. 5. 1950 u: Valdice, od 28. 6. 1951 u: ÚNZ Valdice, od 11. 12. 1951 Leopoldov. Dne 17. 9. 1959 zemřel v NPT [Nápravně pracovní tábor] č. 1 v Leopoldově.“¹⁷ Svědectví spoluvězňů hovoří o Kajprově lidské prostotě, statečnosti, víře a neokázalé zbožnosti, o jeho roli neoficiálního „spirituála“ kněžského oddělení, o duchovních promluvách určených uvězněným kněží, o exhortacích posílaných tajně laikům, o exerciciích, o přípravě tajných noviců Tovaryšstva Ježíšova a o životě s vězňými jezuity, o vztazích k vězňitelům i spoluvězňům, o přednáškách a diskusích ve věci filosofie, liturgie či literatury atd. Z celku těchto vzpomínek vystupuje jednohlasně kladné, ba přímo uctivé svědectví o jeho osobě.

Poskytují také informace o tom, jak Adolf Kajpr, číslo 889, ve vězení v Leopoldově zemřel. V průběhu věznění se u něj projevila srdeční slabost. Počátkem září 1959 se namohl při uložené práci. Dne 13. září jej postihl infarkt myokardu. Spoluvězeň Jan Pavlík SJ (1920–2008) jej vyzpovídal a podal mu eucharistii. Byl převezen do vězeňské nemocnice. Jeho stav se zlepšil. Když se však ve čtvrtek 17. září večer natahoval pro bažanta a od srdce se přitom smál jakémusi žertu, dostal druhý, masivní infarkt a zemřel. Bylo mu 57 let. S Tovaryštvem Ježíšovým byl spojen 31 let, knězem byl 24 roků. Čtyři roky strávil v nacistických koncentračních táborech a devět a půl roku v komunistických žalářích. Celkem byl vězněn třináct a půl roku, a právě ve vězení a v důsledku věznění zemřel. Vedení věznic po poradě s nadřízenými orgány rozhodlo o tom, že bude pohřben na místním hřbitově. Až roku 1968, za dočasného uvolnění

16 Srov. např. článek Gravissime condanne inflitte ai processati di Praga, *L'Osservatore Romano* 90, č. 81 (6. 4. 1950), s. 1, který byl citován rozhlasem: srov. Vodičková, Stanislava (ed.). *Vatikánský rozhlas, 1, Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2016, s. 255–258.

17 NA, f. Státní soud Praha, č. j. Or I/VII 31/50.